

АНОТАЦІЯ

Васильків Г.М. Поетика тілесного іконотропізму в сучасному феміністичному дискурсі. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі гуманітарних наук за спеціальністю 035 Філологія. Карпатський національний університет імені Василя Стефаника Міністерства освіти і науки України, м. Івано-Франківськ, 2026.

У дисертації вирішено актуальне наукове завдання, яке полягає в системному дослідженні тілесного іконотропізму в сучасному феміністичному дискурсі.

У першому розділі дисертації *«Теоретико-методологічна основа дослідження»* проаналізовано та охарактеризовано концепт «тіло» як багатовимірний конструкт у парадигмі наукових інтерпретацій, досліджено іконотропну семантику, розглянуто наукові підходи до вивчення тілесності в літературознавстві, окреслено доміанти у феміністичному дискурсі.

Зокрема, систематизовано вектори досліджень про сенси тілесності у міфологічному світогляді, окреслено тяглість впливів архаїчних уявлень про тілесність та форми їх трансляції в сучасному художньому дискурсі. Проаналізовано концепції досліджень тілесності у психоаналізі (зокрема, праці З. Фрейда, К. Юнга, В. Райха, М. Кляйн, Ю. Крістевої) з метою увиразнення взаємозв'язку тілесної та когнітивної акційності. Типологічно структуровано філософські підходи до вивчення функційності тілесності, що дало змогу виокремити соматичність як центральну категорію розбудови окремих філософських концепцій, зокрема, виокремлено тіло як джерело досвіду, тіло як соціальний конструкт, тіло як текст культури та тіло як сучасний техноорганізм. Як результат, визначено спільні та відмінні риси дослідження тілесності в різних наукових дискурсах, хронологічно прослідковано трансформації у філософському осмисленні тіла від античності до сучасності. Водночас, узагальнено та систематизовано осмислення тілесності в гендерних студіях, визначено функційність інтерпретацій у формуванні концепцій гендерної ідентичності. Це

дало змогу визначити вплив окреслених наукових поглядів на репрезентацію тілесності у жіночому письмі.

На основі систематизації інтерпретацій тілесності в різних наукових дискурсах визначено релевантні форми літературознавчого аналізу, сучасні концепції поетики тілесності в літературному дискурсі, зокрема в контексті семіотики, феміністичної та постколоніальної критики. Такий підхід дозволив комплексно проаналізувати тілесність як одиницю художнього наративу та констатувати актуальність досліджень художнього тексту крізь призму тілесного іконотропізму.

У межах вивчення іконотропної семантики конкретизовано понятійно-категоріальний апарат дисертації, зокрема термін «іконотропізм». Систематизовано дослідження Е. Спольскі, пов'язані з осмисленням явищ іконотропізації. Окреслено практичний взаємозв'язок теорії когнітивної метафори Дж. Лакофа та М. Джонсона з теорією іконотропізму Е. Спольскі. Проаналізовано місце теорії іконотропізму в системі когнітивного літературознавства, досліджено погляди українських науковців щодо окресленої проблематики. Осмислено когнітивні зосередження в сучасному українському літературознавстві. Досліджено феміністичний художній текст як літературну та культурну акцію, що дозволило виявити ключові параметри феміністичного дискурсу та виокремити специфіку жіночого письма.

У другому розділі дисертаційної роботи *«Тіло як локус феміністичного іконотропізму: соматичне моделювання сучасного українського соціокультурного простору»* методологічний інструментарій дослідження спрямовано на комплексний аналіз тілесних іконотропів у постмодерних феміністичних текстах, що репрезентують сучасний соціокультурний простір. Герменевтичний метод застосовано з метою інтерпретації смислових нашарувань, у яких тілесність функціонує як носій багатовимірних культурних і символічних значень. Зокрема, тілесність проаналізовано як іконотроп гендерних ролей і як засіб репрезентації опозиції фемінного та маскулінного.

Феноменологічний підхід уможливив осмислення тіла як суб'єкта творення образів, що переживаються та конструюються в художньому досвіді, зближують письменницькі та читацькі горизонти. Зокрема, з'ясовано особливості тілесної іконотропізації у творі Ірени Карпи «Baby Travel...», що конструюються через взаємини головної протагоністки з власним вагітним тілом – тілом матері, яке перестає належати виключно їй. Такий підхід дозволив увиразнити ключові сенси художнього тексту – страхи молодої жінки, що переживає зміну індивідуальних та соціальних ролей під впливом тілесної модифікації (розчинення у материнстві, розширення та ректифікація тіла).

Методологію феміністичної критики застосовано для аналізу жіночого тіла як простору формування ідентичності та як культурно сформатованого конструкта, залученого до дискурсивних практик влади, гендеру та саморепрезентації. Відтак у романі «Музей покинутих секретів» Оксани Забужко тілесність героїв стає палімпсестом історичної пам'яті, формою просвітлення постравматичного досвіду попередніх поколінь, що зумовлює деструктивність національної до особистісної ідентифікації персонажів сучасності.

Метод постколоніальної критики дав змогу простежити вплив колоніального досвіду на сучасну українську дійсність у контексті реценції тілесності, формуванні самосвідомості та осмисленні гендерної теми. Радикалізація соматичності та її критична рефлексія у романі Оксани Забужко «Польові дослідження з українського сексу» репрезентують бунт проти імперського патріархального дискурсу, чужого українському соціокультурному простору та його історично сформованим аксіологічним орієнтирам.

У третьому розділі дисертаційної роботи «Тілесний іконотропізм як поетикальна модель конструювання національно-культурних смислів у сучасній українській літературі» семіотичний аналіз використано для виявлення механізмів трансформації тілесного образу в культурний код, що функціонує в знаковій системі художнього тексту. Відтак зболене, німе, скуте тіло протагоністки роману «Солодка Даруся» Марії Матіос постає символічною проєкцією травмованого тіла

української нації, понівеченої історичними катаклізмами, та віддзеркалює проблему поколіннєвої травми, пов'язаної з комплексами мови та мовлення.

Залучення міфологічного методу сприяло виявленню впливу міфологічного світогляду й архетипних уявлень на способи репрезентації тіла в сучасній літературі. Зокрема, це сприяло простеженням тілесних маніфестацій архетипу української матері, який функціонує як надчасова і надпросторова модель культурної самоідентифікації та національний патерн.

В обох розділах практичної частини дослідження метод рецептивної естетики дав змогу простежити вплив тілесної іконотропізації на перцептивні процеси реципієнта, зокрема на формування його емоційної та інтерпретаційної реакції. У межах когнітивного літературознавчого підходу тілесні іконотропи розглянуто як когнітивні схеми, що структурують процес сприйняття й осмислення художнього тексту. Відтак з'ясовано, що у текстах сучасних українських письменниць проявляються різні типи поетики тілесної іконотропізації – від фрагментарної трансляції окремих тілесних іконотропів у текстах М.Матіос до створення цілісної когнітивної моделі іконотропізації у романі Г. Петросаняк. Такий дослідницький ракурс дав змогу реконструювати індивідуалізовані авторські системи. Крім того, доведено, що розуміння специфіки карпатського регіонального простору, який формує горизонт очікувань автора та реципієнта, є визначальною умовою для точної інтерпретації тілесних алюзій і декодування їхньої глибинної семантики в художніх текстах.

Ключові слова: тіло (тілесність), іконотропізм (іконічність), жінка (жіночий образ), візуалізація (візуальний), метафора (концептуальна метафора), концепт (концептуалізація), постмодернізм, феміністичний дискурс (фемінізм), наратив (наратологія), війна, образ, інтерпретація, антропоморфізація, когнітивний (когнітивістика), міфологізм (міфопоетика).

ABSTRACT

Vasylykiv H. M. The Poetics of Corporeal Iconotropism in Contemporary Feminist Discourse. – Qualification research work submitted as a manuscript.

The dissertation is submitted for the degree of Doctor of Philosophy in the field of Humanities, specialty 035 Philology. Vasyl Stefanyk Carpathian National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Ivano-Frankivsk, 2026.

The dissertation addresses a relevant scholarly problem consisting in a systematic study of bodily iconotropism in contemporary feminist discourse.

The first chapter of the dissertation, *“Theoretical and Methodological Foundations of the Study”*, analyzes and characterizes the concept of the **body** as a multidimensional construct within the paradigm of scholarly interpretations, examines iconotropic semantics, reviews academic approaches to the study of corporeality in literary studies, and outlines the dominant trends within feminist discourse.

In particular, the study systematizes research vectors concerning the meanings of corporeality within the mythological worldview and delineates the continuity of archaic conceptions of the body as well as the forms of their transmission in contemporary artistic discourse. The concepts of corporeality developed in psychoanalysis are analyzed (in particular, the works of Sigmund Freud, Carl Gustav Jung, Wilhelm Reich, Melanie Klein, and Julia Kristeva) with the aim of elucidating the interrelation between bodily and cognitive agency.

Philosophical approaches to the study of the functionality of corporeality are typologically structured, which made it possible to identify somaticity as a central category in the development of several philosophical concepts. In particular, the body is distinguished as a source of experience, a social construct, a text of culture, **and** a contemporary techno-organism. As a result, common and distinctive features of the study of corporeality across different scholarly discourses are identified, and the transformations in the philosophical interpretation of the body from antiquity to the present are traced chronologically.

At the same time, the understanding of corporeality in gender studies is generalized and systematized, and the functional role of these interpretations in shaping the concepts of gender identity is defined. This made it possible to determine the influence of the outlined scholarly perspectives on the representation of corporeality in women’s writing.

Based on the systematization of interpretations of corporeality in various scholarly discourses, relevant forms of literary analysis and contemporary concepts of the poetics of corporeality in literary discourse were identified, particularly within the frameworks of semiotics, feminist criticism, and postcolonial criticism. Such an approach enabled a comprehensive analysis of corporeality as a unit of artistic narrative and confirmed the relevance of studying literary texts through the prism of bodily iconotropism.

Within the study of iconotropic semantics, the conceptual and categorical apparatus of the dissertation was specified, in particular the term “iconotropism”. Research by Ellen Spolsky related to the interpretation of iconotropization phenomena was systematized. The practical interrelation between the theory of cognitive metaphor developed by George Lakoff and Mark Johnson and Ellen Spolsky’s theory of iconotropism was outlined. The place of the theory of iconotropism within the system of cognitive literary studies was analyzed, and the views of Ukrainian scholars regarding the outlined problem were examined. Cognitive orientations in contemporary Ukrainian literary studies were conceptualized. Feminist literary texts were studied as a literary and cultural act, which made it possible to identify the key parameters of feminist discourse and to distinguish the specific features of women’s writing.

The second chapter of the dissertation, “*The Body as a Locus of Feminist Iconotropism: Somatic Modeling of the Contemporary Ukrainian Sociocultural Space*”, directs the methodological framework of the research toward a comprehensive analysis of bodily iconotropes in postmodern feminist texts representing the contemporary sociocultural space. The hermeneutic method is applied to interpret semantic layers in which corporeality functions as a bearer of multidimensional cultural and symbolic meanings. In particular, corporeality is analyzed as an iconotrope of gender roles and as a means of representing the opposition between the feminine and the masculine.

The phenomenological approach made it possible to conceptualize the body as a subject of image formation that is experienced and constructed within artistic experience, bringing closer the horizons of the writer and the reader. In particular, the specific features of bodily iconotropization in “Baby Travel...” by Irena Karpa were clarified. These are

constructed through the relationship of the protagonist with her own pregnant body, the body of a mother that ceases to belong exclusively to her. Such an approach made it possible to highlight the key meanings of the literary text: the fears of a young woman experiencing changes in her individual and social roles under the influence of bodily modification (dissolution in motherhood, expansion and rectification of the body).

The methodology of feminist criticism was applied to analyze the female body as a space for the formation of identity and as a culturally formatted construct involved in discursive practices of power, gender, and self-representation. Thus, in the novel “The Museum of Abandoned Secrets” by Oksana Zabuzhko, the corporeality of the characters becomes a palimpsest of historical memory and a form of illuminating the post-traumatic experience of previous generations, which determines the destructiveness of national and personal identification among contemporary characters.

The method of postcolonial criticism made it possible to trace the influence of colonial experience on contemporary Ukrainian reality in the context of the reception of corporeality, the formation of self-awareness, and the interpretation of gender issues. The radicalization of somaticity and its critical reflection in the novel “Fieldwork in Ukrainian Sex” by Oksana Zabuzhko represent a rebellion against the imperial patriarchal discourse that is alien to the Ukrainian sociocultural space and to its historically formed axiological orientations.

In the third chapter of the dissertation, “*Bodily Iconotopism as a Poetic Model for Constructing National and Cultural Meanings in Contemporary Ukrainian Literature*”, semiotic analysis is employed to identify the mechanisms through which the bodily image is transformed into a cultural code functioning within the sign system of the literary text. Thus, the wounded, mute, and constrained body of the protagonist in the novel “Sweet Darusia” by Maria Matios appears as a symbolic projection of the traumatized body of the Ukrainian nation, mutilated by historical cataclysms, and reflects the problem of intergenerational trauma associated with complexes of language and speech.

The application of the mythological method contributed to identifying the influence of the mythological worldview and archetypal representations on the ways the

body is represented in contemporary literature. In particular, this made it possible to trace bodily manifestations of the archetype of the Ukrainian mother, which functions as a trans-temporal and trans-spatial model of cultural self-identification and as a national pattern.

In both chapters of the practical part of the study, the method of reception aesthetics made it possible to trace the influence of bodily iconotropization on the perceptual processes of the recipient, particularly on the formation of emotional and interpretative responses. Within the framework of the cognitive literary studies approach, bodily iconotropes are considered as cognitive schemas that structure the process of perceiving and interpreting a literary text. Accordingly, it was established that in the works of contemporary Ukrainian women writers different types of poetics of bodily iconotropization are manifested – from the fragmentary transmission of individual bodily iconotropes in the texts of Maria Matios to the creation of a holistic cognitive model of iconotropization in the novel by Halyna Petrosaniak. Such a research perspective made it possible to reconstruct individualized authorial systems.

Furthermore, it has been demonstrated that understanding the specific features of the Carpathian regional space, which shapes the horizon of expectations of both the author and the recipient, is a crucial condition for the accurate interpretation of bodily allusions and for decoding their deep semantics in literary texts.

Keywords: body (corporeality), iconotropism (iconic), woman (female image), visualization (visual), metaphor (conceptual metaphor), concept (conceptualization), postmodernism, feminist discourse (feminism), narrative (narratology), war, image, interpretation, anthropomorphization, cognitive (cognitive studies), mythologism (mythopoetics).

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у фахових виданнях України категорії Б:

1. Васильків Г. М. Когнітивні сфери іконотропізму. Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Шевченка. Слово. 2022. № 17(65). С. 362-371.

DOI: [https://doi.org/10.31471/2304-7402-2022-17\(65\)-362-371](https://doi.org/10.31471/2304-7402-2022-17(65)-362-371)

URL: <https://pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/view/1813>

2. Васильків Г. Тіло як іконотроп у жіночій постмодерній літературі (на матеріалі творів Марії Матіос та Оксани Забужко). Журнал Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Філологія. 2023. № 10. С. 91–102.

DOI: <https://doi.org/10.15330/jpnuphil.10.91-102>

URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/jpnuphil/article/view/8503>

3. Васильків Г. Національні форми тілесної іконотропізації в сучасному польському та українському художньому дискурсі. Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Шевченка. Слово. 2024. № 19 (71). С. 178-192.

DOI: [https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19\(71\)-178-192](https://doi.org/10.31471/2304-7402-2024-19(71)-178-192)

URL: <https://pvntsh.nung.edu.ua/index.php/word/article/view/1967>

4. Васильків Г. Тілесний іконотропізм у гендерному вимірі (на матеріалі роману Оксани Забужко «Польові дослідження з українського сексу»). Вісник науки та освіти. Серія «Філологія». 2025. № 11(41). С. 362-373.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11\(41\)](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-11(41))

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/32849/32811>

5. Васильків Г. Тілесні іконотропи війни у романі Марії Матіос «Мами» = Body iconotropes of war in Maria Matios's novel "Mothers". Закарпатські філологічні студії. 2025. № 43, т. 2. С. 199–205.

DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.43.2.32>

URL: <https://zfs-journal.uzhnu.uz.ua/index.php/43-2-2025>

Публікації, що засвідчують апробацію результатів дослідження

6. Васильків Г. М. Іконотроп "тіло" у жіночій постмодерній літературі: матеріали звіт. наук. конференції викладачів, докторантів, аспірантів університету

за 2023 рік Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, 1–5 квіт. 2024 р. / ПНУ ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2024. С. 135–137.

URL: https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/zbirnyk-tez-vykladachiv_241018_113741.pdf#page=135

7. Васильків Г. Воєнний досвід і тілесність: естетичні стратегії репрезентації (на матеріалі роману «Мами» Марії Матіос). Сучасна українська література періоду воєнного лихоліття у контексті екзистенційних парадигм: тези доп. учасників Всеукраїнської наукової конференції, м. Івано-Франківськ, 13–14 листопада 2025 р. / Карпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2025. С. 18–21.

URL: https://lib-repo.pnu.edu.ua/bitstream/123456789/24016/1/Тези_збірник.pdf#page=18

8. Васильків Г. Тілесність як фундаментальна категорія сучасного жіночого письма. Мова, література, культура: на перетині традицій та інновацій: матеріали науково-практичної конференції, м. Чернігів, 12–13 грудня 2025 р. / Видавництво «Молодий вчений». Одеса, 2025. С. 7–10. ISBN 978-617-8514-36-5.

URL: <https://molodyivchenyi.ua/omp/index.php/conference/catalog/view/156/2588/5414-1>